

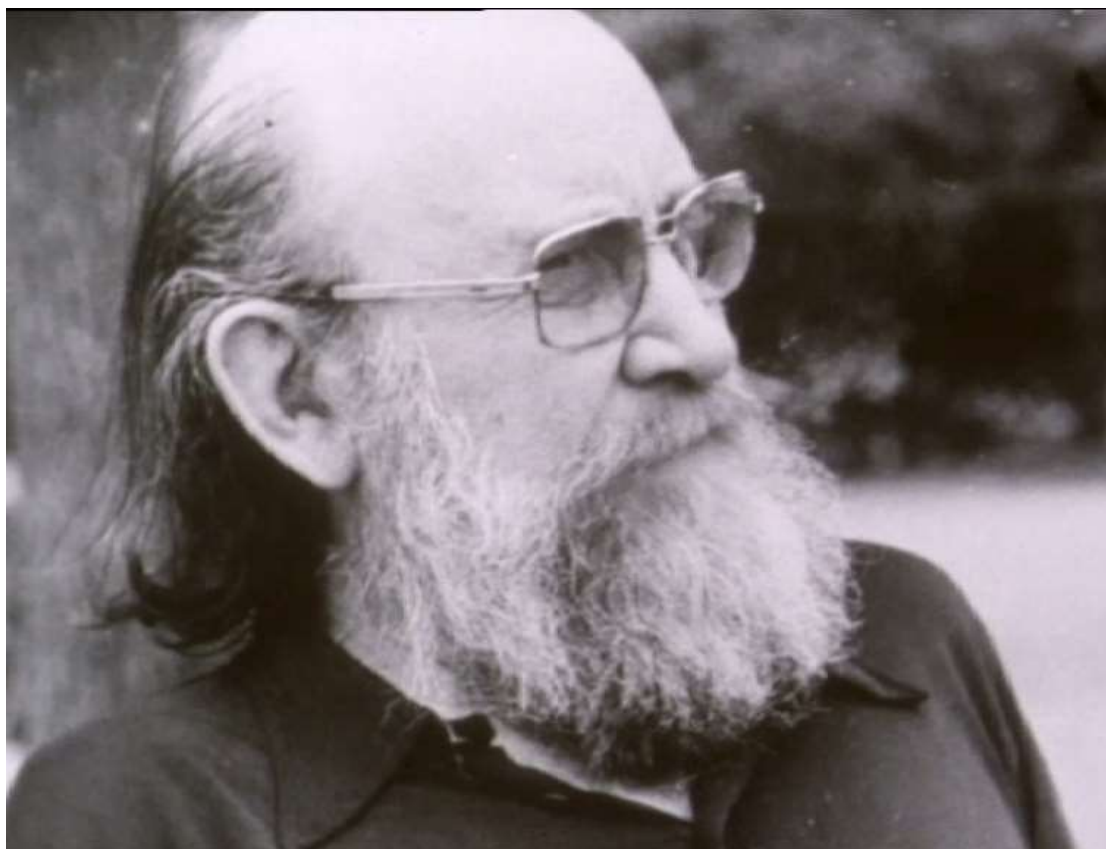
Ο Άρης Αλεξάνδρου «εδώ και τώρα»

Επιστημονική Ημερίδα

Κεντρική Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης

(Εθνικής Αμύνης 27)

Τετάρτη 26 Απριλίου 2017, 10.30 – 14.00

Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής ΑΠΘ

Εργαστήριο Φιλοσοφίας «Κείμενα και Ερμηνείες»

Κεντρική Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης

Οργάνωση

Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής ΑΠΘ

Εργαστήριο Φιλοσοφίας «Κείμενα και Ερμηνείες»

Κεντρική Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης

Μέλη οργανωτικής επιτροπής

1)Κωνσταντίνος Βόγδανος, Υπεύθυνος πολιτιστικών εκδηλώσεων
Κεντρικής Δημοτικής Βιβλιοθήκης Θεσσαλονίκης

2)Παντελής Γκολίτσης, Επίκουρος καθηγητής ΑΠΘ

3)Γιώργος Ζωγραφίδης, Αναπληρωτής καθηγητής ΑΠΘ

4)Παναγιώτης Θανασάς, Αναπληρωτής καθηγητής ΑΠΘ

5)Βασίλης Κάλφας, Καθηγητής ΑΠΘ

6)Δημήτρης Κόκορης, Επίκουρος καθηγητής ΑΠΘ

7)Φιλήμων Παιονίδης, Καθηγητής ΑΠΘ

Χορηγοί

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

**INTERNATIONAL
ΠΙΟΝAL**

ενίκου5, Θεσσαλονίκη

ΦΩΤΟΑΝΤΙΓΡΑΦΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ 14007 - 2310219804 , Fax 2310248886

email: intercop@otenet.gr

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

- 10.30-10.45 Χαιρετισμοί.
- 10.45-11.00 Αντωνία Κοσένα (Τελειόφοιτη του ΠΜΣ «Ιστορία της Φιλοσοφίας»): Διαβάζοντας την ποίηση του Άρη Αλεξάνδρου.
- 11.00-11.15 Αντιγόνη Ηλιάδου (Απόφοιτη του ΠΜΣ «Ιστορία της Φιλοσοφίας»): Οι πολλαπλές όψεις της *Αντιγόνης* του Άρη Αλεξάνδρου.
- 11.15-11.30 Θοδωρής Μπόνης (Απόφοιτος του ΠΜΣ «Ιστορία της Φιλοσοφίας»): Ο Άρης Αλεξάνδρου για τα λογοτεχνικά βραβεία και την Ενωμένη Ευρώπη.
- 11.30-11.45 Κώστας Δεσποινιάδης (Συγγραφέας, διευθυντής του περιοδικού και των εκδόσεων Πανοπτικών): *Η εξέγερση της Κροστάνδης* : Ένα σχεδόν άγνωστο βιβλίο του Άρη Αλεξάνδρου.
- 11.45-12.00 Φιλήμων Παιονίδης (Καθηγητής Ηθικής και Πολιτικής Φιλοσοφίας ΑΠΘ): Στοιχεία κριτικής του μεταολοκληρωτισμού στο *Κιβώτιο*.
- 12.00-12.20 Διάλειμμα.
- 12.20-13.10 Προβολή ντοκιμαντέρ για τον Άρη Αλεξάνδρου.
- 13.10-14.00 Συζήτηση.

Συντονισμός ημερίδας: Δημήτρης Κόκορης (Επίκουρος καθηγητής Νεοελληνικής Γραμματείας ΑΠΘ).

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΝ

Διαβάζοντας την ποίηση του Άρη Αλεξάνδρου

Ακόμα τούτη η άνοιξη, Άγονος γραμμή και Ευθύτης Οδών: οι τρεις ποιητικές συλλογές του Άρη Αλεξάνδρου πατούν ακριβώς πάνω στα βιώματά του και η θεματολογία τους είναι το απόσταγμα των εμπειριών του. Όμως, μια μεγάλη απόσταση χωρίζει τη λυρικότητα και την έκδηλη στράτευση των πρώτων του ποιητικών προσπαθειών από τα πεζολογικά, υπαρξιακά φορτισμένα ποιήματα της ύστερης ποιητικής του περιόδου. Πρόκειται για μια μεταστροφή εντός της οποίας εγγράφονται οι προσωπικοί, βιωματικοί κραδασμοί που ποτέ δεν σταμάτησε να δέχεται το έργο του ποιητή Αλεξάνδρου.

Η ποίησή του, όπως και η γραφή αρκετών ποιητών που έζησαν την ίδια περίοδο, καθορίζεται από την ευρύτερη κίνηση στο κοινωνικοπολιτικό πεδίο και από τις ιστορικές και πολιτικές εξελίξεις των δεκαετιών του '40 και του '50. Η κυριαρχία της αμφιβολίας και της διάψευσης έρχεται να αντικαταστήσει τον διάχυτο ενθουσιασμό της πρώιμης ποιητικής του παραγωγής. Ο τόνος των δύο τελευταίων του συλλογών είναι δραματικός. Εκεί μέσα υφέρπουν η ψυχική και η ηθική σύγκρουση. Ο Εμφύλιος, η εξορία, η απομόνωση, ο εγκλεισμός και το αίσθημα αμφισβήτησης συνθέτουν μια ποίηση τραγική, με στίχους γυμνούς, απομακρυσμένους από την έμμετρη ευρυθμία και την καλλιλογία, άμεσους και εσωτερικούς, που οικοδομούν έναν ποιητικό ρεαλισμό, με πολιτικό υπόστρωμα και υπαρξιακή στόφα.

Αντωνία Κοσένα

Οι πολλαπλές όψεις της *Αντιγόνης* του Άρη Αλεξάνδρου

Ο θεατρικός διάλογος της *Αντιγόνης* από τον Άρη Αλεξάνδρου γράφτηκε το 1951, όταν ο συγγραφέας ήταν εξόριστος στον Άγιο Ευστράτιο. Αποτελεί ένα έργο δύο πράξεων γραμμένο σε νεωτερική μορφή, προορισμένο να σκηνοθετηθεί ελεύθερα. Απεικονίζει τη σύγκρουση της ηθικής και της πολιτικής στάσης των ανθρώπων σε δύσκολους καιρούς. Το πρώτο μέρος τοποθετείται χρονικά την περίοδο της κατοχής και το

δεύτερο διεξάγεται κατά τη διάρκεια του εμφυλίου. Οι ήρωες είναι οι ίδιοι και στα δύο μέρη, ωστόσο αλλάζουν ρόλους. Μέσα από την περιγραφή των φρικαλέων συνθηκών της εποχής, ο Αλεξάνδρου καταφέρνει να σκιαγραφήσει τους ανθρώπους, καθώς και το κλίμα που επικρατούσε μεταξύ συναγωνιστών και συντρόφων. Στην *Αντιγόνη*, όπως και στην ποίησή του κατακρίνει την απουσία κάποιου προκαθορισμένου εσωτερικού νοήματος στην πράξη της μάχης και του θανάτου. Η απελπισία καθρεφτίζεται και στο πρόσωπο της συμβολικής Αντιγόνης που αποτελεί τη μόνη ηθικά ανεπηρέαστη ηρώίδα που εμμένει στη δική της επιθυμία και τιμάει τους νεκρούς, όπως τους αρμόζει.

Το έργο αποτελεί σύμβολο της θέλησης για αντίσταση, αλλά και της απαισιοδοξίας του συγγραφέα, μπροστά στα φρικτά γεγονότα των δύο πολέμων και στην κακή διαχείρισή τους. Είναι ένα έργο ειρωνικό, σαρκαστικό και εξαιρετικά αδιέξοδο. Οι ήρωες βιώνουν τα ανθρώπινα πάθη τους μέσα σε μία ατμόσφαιρα καφκική που οδηγεί και στις δύο πράξεις στη θανάτωση της θαρραλέας Αντιγόνης και στην μηδενιστική έκβαση των γεγονότων.

Αντιγόνη Ηλιάδου

Ο Άρης Αλεξάνδρου για τα λογοτεχνικά βραβεία και την ενωμένη Ευρώπη

Κατά τον Αλεξάνδρου, ο ποιητής διακατέχεται από μια ιδιαίτερη ευαισθησία που τον καθιστά ικανό να συναισθάνεται και να εκφράζει τον κόσμο. Το καθήκον του ποιητή, ωστόσο, δεν είναι ο συμβιβασμός, αλλά η σύγκρουση με την πολιτική εξουσία: η «γνησιότητά» του έγκειται στο να απεκδύεται τη σκοπιμότητα που χαρακτηρίζει την πολιτική. Οφείλει να είναι ποιητικά ανυπόταχτος και να μη βλέπει τη συγγραφή ως μέσο επαγγελματικής ανέλιξης, παρά μόνο ως αυτοσκοπό. Η θέση του δεν είναι με το μέρος των συγγραφικών ενώσεων, γιατί η αναγνώριση του έργου του προϋποθέτει τη δική του αλλοτρίωση. Σε αυτή τη ματαιοδοξία των ποιητών να «καθιερωθούν» έγκειται η θέσπιση των λογοτεχνικών βραβείων. Στην πραγματικότητα όμως, όπως υποστηρίζει ο Αλεξάνδρου, ουδεμία σχέση υφίσταται μεταξύ της βράβευσης και της ποιητικής σπουδαιότητας.

Η ματαιότητα είναι αυτή που διαποτίζει τους αγώνες των Ελλήνων κατά την επανάσταση του 1821: η μεταξική δικτατορία, η Κατοχή και η χούντα των Συνταγματαρχών αποτελούν ιστορικά τεκμήρια της ελληνικής υποδούλωσης σε ξένα συμφέροντα. Το διαρκές διακύβευμα για τον Αλεξάνδρου είναι η πραγματική ανεξαρτητοποίηση της χώρας και μία τέτοια προοπτική είναι καταδικασμένη να αποτύχει, εάν η Ελλάδα βρίσκεται κάτω από τη σφαίρα επιρροής μιας εκ των Μεγάλων Δυνάμεων. Η πρότασή του μπορεί να συνοψισθεί στην απαγκίστρωση της Ελλάδας από τον διπολισμό μεταξύ Η.Π.Α.-Ε.Σ.Σ.Δ. με απώτερο στόχο την ουδετεροποίησή της. Παρόλα αυτά, αναγνωρίζει τις τεράστιες δυσκολίες που θα αντιμετώπιζε ένα τέτοιο εγχείρημα και μπροστά στον κίνδυνο της απώλειας της εθνικής ανεξαρτησίας, προβάλλει ως ρεαλιστική λύση την ένταξη της χώρας στην ευρωπαϊκή κοινότητα, με κοινό νόμισμα και κατάργηση των συνόρων.

Θοδωρής Μπόνης

Η εξέγερση της Κρονστάνδης: Ένα σχεδόν άγνωστο βιβλίο του Άρη Αλεξάνδρου

Ο Άρης Αλεξάνδρου υπήρξε ένα συγγραφέας ολιγογράφος στα πενήντα έξι (56) χρόνια της ζωής του. Από την μία οι ταραγμένες περιστάσεις του βίου του κι από την άλλη η ισόβια πρόσδεσή του στην καρέκλα του μεταφραστή για λόγους βιοπορισμού, έπαιξαν ρόλο ώστε το πρωτότυπο έργο του να είναι σχετικά μικρό. Πλάι στο εμβληματικό *Κιβώτιο* και τις τρεις ποιητικές του συλλογές, υπάρχουν ελάχιστα άλλα, μάλλον δευτερεύοντα, έργα. Ωστόσο, κοντά σ' αυτά υπάρχει κι ένα βιβλίο σημαντικό που μέχρι την πρόσφατη επανέκδοσή του (Πανοπτικόν, 2015) ήταν σχεδόν άγνωστο. Πρόκειται για την *Εξέγερση της Κρονστάνδης*.

Το βιβλίο αυτό το ζήτησε από τον Άρη Αλεξάνδρου ο εκδότης Χ. Φυτράκης για να το εντάξει σε μία σειρά βιβλίων που κυκλοφόρησαν τη δεκαετία του 1970 με τον τίτλο «Τα φοβερά ντοκουμέντα». Με τη γνωστή του ευσυνειδησία, ο Αλεξάνδρου δεν έκανε μια δουλειά απλώς διεκπεραιωτική, αλλά έγραψε ένα από τα καλύτερα διεθνώς βιβλία επί του θέματος. Το βιβλίο, το οποίο στην πρώτη έκδοση δεν αναγράφει καν στο εξώφυλλο το ονοματεπώνυμο του Άρη Αλεξάνδρου, αλλά μόνο στη σελίδα τίτλου (παράλειψη που επαναλήφθηκε μερικές φορές ακόμα και

στην εργογραφία του συγγραφέα σε άλλα βιβλία του), κυκλοφόρησε στα τέλη του 1975. Δυστυχώς, ο τότε εκδότης είχε κάνει κάποιες αυθαίρετες «διορθώσεις» στη γλώσσα του συγγραφέα, που είχαν ως αποτέλεσμα μία επιστολή διαμαρτυρίας (ενδεικτική και αυτή του ήθους και της ευγένειας του Αλεξάνδρου, ακόμα και όταν τον έθιγαν). Με βάση αυτή την επιστολή, η τωρινή δεύτερη έκδοση του βιβλίου είναι –κατά το δυνατόν– φιλολογικά αποκατεστημένη.

Κώστας Δεσποινιάδης

Στοιχεία κριτικής του μεταολοκληρωτισμού στο *Κιβώτιο*

Στην εισήγησή μου θα επιχειρήσω να υποστηρίξω τη θέση ότι ένας από τους στόχους ενός τόσο σύνθετου έργου όπως το *Κιβώτιο* είναι η κριτική όχι μόνο της κομμουνιστικής εκδοχής του ολοκληρωτισμού, αλλά και της ιστορικής μετεξέλιξής του που ονομάστηκε «μεταολοκληρωτισμός». Ο όρος δημιουργήθηκε από τον Τσέχο λογοτέχνη, πολιτικό και διανοούμενο Vaclav Havel (1936-2011), ο οποίος στο δοκίμιό του *Η ισχύς των ανίσχυρων* (1978) σκιαγράφησε μια ζοφερή εικόνα των ιδεολογικών συνιστωσών των σχετικά ήπιων κομμουνιστικών καθεστώτων, και ειδικότερα αυτού της Τσεχοσλοβακίας, που κυριάρχησαν από τα τέλη της δεκαετίας του εξήντα στις χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ.

Επιλέγοντας τρία χαρακτηριστικά του μεταολοκληρωτισμού, τη δημιουργία μιας ψευδούς πραγματικότητας από την κυρίαρχη ιδεολογία, τον λυτρωτικό και ταυτόχρονα αλλοτριωτικό ρόλο που αυτή η ιδεολογία επιτελεί, και την εξηγήσιμη άρνησή της να δεχτεί οποιαδήποτε κριτική ή αμφισβήτηση, επισημαίνω διάφορα χωρία από το *Κιβώτιο*, τα οποία μπορούν να θεωρηθούν πρακτικές εφαρμογές των ανωτέρω χαρακτηριστικών.

Φιλήμων Παιονίδης